

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Gebiedsontwikkeling Oude Willem

**Advies over reikwijdte en detailniveau
van het milieueffectrapport**

1 juni 2010 / rapportnummer 2423-44

1. HOOFDPUNTEN VAN HET MER

De stuurgroep Oude Willem¹ heeft het voornemen om een bijdrage te leveren aan het herstel van het hydrologisch systeem van het Natura 2000-gebied 'Drents-Friese Wold'. De kern van dit voornemen bestaat uit de omvorming van de landbouwenclave 'Oude Willem' tot natuurlijk brongebied van de Vledder Aa. Een milieueffectrapport moet de planvorming voor de inrichting van het gebied ondersteunen. Bevoegd gezag voor deze procedure zijn Gedeputeerde Staten van de provincies Fryslân (coördinatie) en Drenthe.

De Commissie voor de m.e.r. (hierna 'de Commissie')² beschouwt de volgende punten als essentiële informatie in het milieueffectrapport (MER). Dat wil zeggen dat voor het meewegen van het milieubelang in de besluitvorming het MER in ieder geval onderstaande informatie moet bevatten:

- een heldere beschrijving van de projectdoelen, de hiërarchie van de doelen en het beoordelingskader waarmee de realisatie van de doelen meetbaar wordt gemaakt;
- een beschrijving van de alternatieven waarin de plaats van de 'bouwstenen' uit de 'Notitie reikwijdte en detailniveau Gebiedsontwikkeling Oude Willem' en de relatie met de projectdoelen duidelijk is aangegeven en onderbouwd;
- de effecten op natuur in de vorm van een voortoets;
- een goede en publieksvriendelijke samenvatting voorzien van overzichtelijk en 'leesbaar' kaartmateriaal.

In de volgende hoofdstukken geeft de Commissie in meer detail weer welke informatie in het MER moet worden opgenomen. De Commissie bouwt in haar advies voort op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (hierna NRD). Dat wil zeggen dat in dit advies niet wordt ingegaan op de punten die naar de mening van de Commissie in de NRD voldoende aan de orde komen.

2. ACHTERGROND, DOEL, BELEIDSKADER EN BESLUITVORMING

2.1 Achtergrond

De drainage van graslanden en akkers in het landbouwgebied 'Oude Willem', de inrichting van de afwatering en de grondwaterwinning bij Terwisscha, hebben bijgedragen aan de verdroging van de omliggende natuur. Het initiatief beoogt primair het dempen van greppels en sloten en het verwijderen van gemalen in het landbouwgebied. Door deze aanpassing van de waterhuishouding willen initiatiefnemers de ecologische kwaliteit van het omliggende Natura 2000-gebied 'Drents-Friese Wold' verbeteren, de natuurlijke afwatering

¹ In de stuurgroep zijn vertegenwoordigd: de provincies Fryslân (voorzitter en coördinatie) en Drenthe, de gemeenten Westerveld en Ooststellingwerf, Waterschap Reest & Wieden, Wetterskip Fryslân, Staatsbosbeheer, Recreatieschap Drenthe en Overlegorgaan Drents-Friese Wold.

² Voor de samenstelling van de werkgroep van de Commissie m.e.r., haar werkwijze en verdere projectgegevens, zie bijlage 1 bij dit advies. Projectgegevens en bijbehorende stukken, voor zover digitaal beschikbaar, zijn ook te vinden via www.commissiemer.nl onder *adviezen*.

naar de Vledder Aa herstellen en daarnaast een meer structuurrijke vegetatie tot ontwikkeling brengen in het om te vormen gebied.

De Commissie constateert dat het project een lange voorgeschiedenis kent, waarbij veel partijen betrokken zijn, ieder met eigen doelen en randvoorwaarden. Zo zijn er in de voorbije jaren verschillende visiedocumenten opgesteld en zijn vooronderzoeken uitgevoerd naar o.a. de geologische en hydrologische kenmerken en de ontwikkelmogelijkheden van het gebied. Daarnaast is al een belangrijk deel van het gebied aangekocht en is in een deel ervan een aanvang gemaakt met het natuurherstel. Tenslotte lopen er op dit ogenblik o.a. onderzoeken naar de effecten van de beoogde aanpassingen in de waterhuishouding en naar de fosfaatverzadiging van de bodem in het gebied, en worden visiedocumenten opgesteld voor natuur en recreatie.

De Commissie ziet het op te stellen ruimtelijke plan en het daaraan gekoppelde MER als het 'condensatiepunt' waarin alle eerder genomen besluiten en alle belangrijke bevindingen uit de lopende en uitgevoerde onderzoeken gestructureerd worden samengebracht. Het geheel moet de mogelijke keuzes voor de inrichting van het gebied en eraan verbonden consequenties inzichtelijk maken.

2.2 Doelen

Gezien de omvangrijke voorgeschiedenis is het in de eerste plaats nodig om een goede beschrijving te geven van de hiërarchie van en samenhang tussen de projectdoelen. Meer concreet houdt dit het volgende in:

- Prioriteer de na te streven doelstellingen door onderscheid te maken tussen hoofd- en nevendoele en tussen harde en zachte doelen³. Deze bepalen namelijk de bandbreedte van de uit te werken varianten en alternatieven en vormen mede het toetsingskader voor effecten (meten van doelrealisatie). Geef bijvoorbeeld aan welke prioriteit recreatie en natuurontwikkeling binnen het plangebied 'de Oude Willem' krijgen⁴;
- Relateer de doelen voor het plangebied aan enerzijds de doelen voor het Natura 2000-gebied 'Drents-Friese Wold' – zoals die vastgelegd zijn in het aanwijzingsbesluit en nader uitgewerkt worden in het beheerplan Natura 2000 – en anderzijds die voor de Vledder Aa – zoals vastgelegd in het waterbeheerplan;
- Schets, in verband met een mogelijk lange looptijd van het project, eventuele opties voor de fasering ervan en beschrijf de (tussen-) doelen per fase;
- Beschrijf in welk geval de doelstellingen worden behaald en het plan geslaagd is, in termen van bijvoorbeeld stijging van de grondwaterstand (GLG, GHG), gerealiseerde ecologische en landschappelijke kenmerken, doorlooptijd van het project.

2.3 Beleidskader en randvoorwaarden

Paragraaf 3.4 van de NRD bevat een overzicht van beleidsdocumenten en plannen. Neem dit over in het MER en actualiseer dit. Besteed daarin tevens aandacht aan de provinciale waterplannen en de waterbeheerplannen van de

³ Formuleer de doelstellingen vanuit de verschillende belangen om vervolgens een onderscheid aan te brengen in harde en zachte resp. hoofd- en nevendoele.

⁴ De NRD (pag. 21) stelt dat het realiseren van hoge natuurwaarden in Oude Willem van lagere orde is.

beide waterschappen. Neem ook een overzicht op van de wetten die relevant zijn voor het initiatief. Te denken valt aan de volgende wetten:

- Flora- en Faunawet;
- Natuurbeschermingswet 1998;
- Wet archeologische monumentenzorg (Wamz 2007);
- Besluit bodemkwaliteit.

Ga in het MER in op de gevolgen die de randvoorwaarden en het beleidskader hebben voor het voornemen.

2.4 Te nemen besluit(en)

In de NRD is het traject uiteengezet dat moet leiden tot een besluit over het ruimtelijk ontwerp. Omdat bij dit project veel partijen zijn betrokken, is het belangrijk om het volledige traject tot aan de realisatie van het initiatief en de besluiten die opeenvolgende stappen markeren, helder te beschrijven. De stuurgroep heeft dit onderkend en een 'gebiedscontract' laten opstellen dat het volledige traject beschrijft. Neem in het MER die elementen uit het contract over die een goed beeld geven van het vervolgtraject.

3. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

3.1 Algemeen

De voorgenomen activiteit betreft gebiedsontwikkeling van de landbouwenclave 'Oude Willem' die moet bijdragen aan herstel van het hydrologisch systeem van het Natura 2000-gebied 'Drents-Friese Wold' en, daaraan gekoppeld, aan herstel van de natuur.

Het realiseren van de hydrologische en natuurdoelen kent een langdurig ontwikkelingstraject en (het sturen van) de richting van de vegetatieontwikkeling is per definitie onzeker. Beschrijf in het MER de onzekerheden en bandbreedte van de ontwikkeling na inrichting en geef aan hoe in deze ontwikkeling gestuurd kan worden.

3.2 Alternatieven

In paragraaf 4.3 van de NRD worden bouwstenen voor de alternatieven aangedragen waaruit vervolgens drie te beschouwen alternatieven worden samengesteld. De wijze waarop de bouwstenen worden geaggregeerd tot alternatieven is nog niet helder. Zo is niet duidelijk hoe het alternatief dat verwijdering van fosfaat beoogt (alternatief 3), zich verhoudt tot de alternatieven waarbij al of niet behouden van bebouwing en infrastructuur onderscheidend zijn (1 en 2).

Geef daarom voor iedere bouwsteen een minimaal en maximaal ambitieniveau en koppel de ambities aan de doelstellingen. Vertaal de ambities ook in concreet te nemen maatregelen. Verder zijn de bouwstenen, net zoals de projectdoelen, geen onafhankelijke variabelen. Zo is er een relatie tussen de fosfaatbelasting en de plantengemeenschappen die zich kunnen ontwikkelen (bouwstenen 'fosfaat' en 'natuur'), tussen fosfaatbelasting en waterkwaliteit (bouw-

stenen 'fosfaat' en 'waterhuishouding') en tussen handhaven van bewoning of verblijfsrecreatie en het waterpeil in het gebied (bouwsteen 'bebouwing en infrastructuur' en 'waterhuishouding'). Beschrijf daarom ook die afhankelijkheid. Door ambities en afhankelijkheden te beschrijven wordt beter duidelijk welke bandbreedte aan mogelijke alternatieven er is.

Geef aan welke rol fasering kan spelen bij de realisatie van ieder van de alternatieven. Voorbeelden van factoren die de fasering kunnen beïnvloeden zijn de wijze waarop de fosfaatbelasting wordt teruggebracht (uitmijnen of afgraven), de verwerving van gronden en woningen, en financiële middelen.

3.3 Referentie

Beschrijf de bestaande toestand van het milieu in het studiegebied en de te verwachten milieutoestand als gevolg van de autonome ontwikkeling, als referentie voor de te verwachten milieueffecten. Daarbij wordt onder de 'autonome ontwikkeling' verstaan: de toekomstige ontwikkeling van het milieu, zonder dat de voorgenomen activiteit of één van de alternatieven wordt gerealiseerd⁵. Ga bij deze beschrijving uit van ontwikkelingen van de huidige activiteiten in het studiegebied en van nieuwe activiteiten waarover al is besloten.

4. **BESTAANDE MILIEUSITUATIE EN MILIEUGEVOLGEN**

4.1 Algemeen

Hoofdstuk 5 van de NRD geeft een goede aanzet voor de te hanteren beoordelingscriteria waarmee de milieugevolgen kunnen worden bepaald en de alternatieven op doelbereik kunnen worden getoetst. Werk deze uit voor de drie gebiedsniveaus die in de NRD zijn genoemd (het plangebied, het beekdal van de Vledder Aa en het Drents-Friese Wold). Te verwachten is dat er ten opzichte van de huidige situatie een aanzienlijke milieuwinst behaald zal worden. Maak naast de positieve gevolgen ook mogelijk negatieve gevolgen inzichtelijk. Kies een ruimere schaal dan de voorgestelde 3-puntschaal om effecten voldoende genuanceerd te kunnen beoordelen.

4.2 Bodem

Beschrijf in het MER:

- het reliëf en de bodemkundige en geologische opbouw van het gebied;
- de verspreiding van aanwezige voedingsstoffen (fosfaat), residuen van landbouwbestrijdingsmiddelen en andere mogelijke verontreinigingen in verband met de gebruiksmogelijkheden van de grond en de eventuele gevolgen voor de natuurontwikkeling;
- een globale grondbalans per alternatief.

⁵ Verplaatsen van de grondwaterwinning bij Terwisscha maakt deel uit van de autonome ontwikkeling

4.3 Water

Beschrijf de gevolgen van de aanpassingen aan de (waterbouwkundige) infrastructuur voor de waterhuishouding. Besteed daarbij in ieder geval aandacht aan de volgende aspecten:

- hydrologische effecten: de verandering in de peilen en in de dynamiek van grond- en oppervlaktewater, in de kwel, de wegzijging en de afvoer uit het gebied. Werk zo mogelijk met kaartbeelden;
- effecten op de waterkwaliteit;
- afgeleide effecten: schade aan landbouw in het aangrenzende gebied, aan infrastructuur en aan bebouwing. Breng ook de mogelijkheden tot mitigatie van de schade in beeld.

4.4 Natuur

4.4.1 Algemeen

Het initiatief zal gevolgen hebben voor de natuur in het plan- en studiegebied. Beschrijf zowel positieve als negatieve effecten op kenmerkende waarden en soorten van deze gebieden. Ga vooral ook in op de kansen die de natuurontwikkeling biedt, zoals het vergroten van habitats en het vergroten van de diversiteit. Ga in op de onzekerheden die het ontwikkelen van ecosystemen in zich bergt.

4.4.2 Natura 2000 en Ecologische hoofdstructuur

Geef in het MER:

- een duidelijke kaart met daarop aangeduid de begrenzing van het Nationaal Park Drents-Friese Woud, het Natura 2000-gebied Drents-Friese Woud en de ecologische hoofdstructuur (EHS) ten opzichte van het plangebied;
- de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied, inclusief de behoud- of verbeteropgaven;
- de ‘wezenlijke kenmerken en waarden’ die gelden voor de EHS-gebieden.

Hoewel het initiatief primair gericht is op ontwikkeling van de natuurwaarden van het Natura 2000-gebied ‘Drents-Friese Wold’ en positieve effecten zal hebben op de instandhoudingsdoelen voor dit gebied en op de kenmerken en waarden van de EHS-gebieden, kunnen ook negatieve effecten optreden. Hoe groot effecten zijn is afhankelijk van de prioritering van doelen en de daaruit voortvloeiende maatregelen. De Commissie adviseert daarom:

- een voortoets passende beoordeling in de zin van de Natuurbeschermingswet 1998 op te stellen bij het MER, voor alle te onderzoeken alternatieven;
- na te gaan of de ‘wezenlijke kenmerken en waarden’ van de EHS kunnen worden aangetast en of dit past binnen het (provinciale) toetsingskader.

De Commissie gaat ervan uit dat de initiatiefnemer erin slaagt zo ‘natuurinclusief’ te ontwerpen dat aangetoond wordt dat significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen uit te sluiten zijn. Zijn dergelijke effecten niet uit te sluiten, dan zal op enig moment een passende beoordeling moeten worden opgesteld. Omdat het MER de besluitvorming over een ruimtelijk ontwerp moet ondersteunen en niet een besluit over een plan dat op grond van een wettelijke of bestuursrechtelijke bepaling verplicht moet worden vastgesteld, is het opnemen van de passende beoordeling in het MER niet verplicht. Toch

beveelt de Commissie aan om de eventuele passende beoordeling op te nemen in het MER.

4.4.3 Soortenbescherming

Beschrijf welke door de Flora- en faunawet beschermde soorten te verwachten zijn in het plangebied, waar zij voorkomen en welk beschermingsregime ervoor geldt.⁶ Ga in op de mogelijke gevolgen van het voornemen voor deze beschermde soorten⁷ en bepaal of verbodsbepalingen overtreden kunnen worden, zoals het verbod op het verstoren van een vaste rust- of verblijfplaats⁸. Geef indien verbodsbepalingen overtreden kunnen worden aan welke invloed dit heeft op de staat van instandhouding van de betreffende soort. Beschrijf mitigerende en/of compenserende maatregelen die eventuele aantasting kunnen beperken of voorkomen.

4.5 Landschap en cultuurhistorie

Geef aan per alternatief in hoeverre landschapselementen van voor of na de ontginning van de Oude Willem zijn te handhaven of te herstellen. Motiveer de gemaakte keuzen. Geef aan hoe de landschapsstructuur en kenmerkende landschapselementen gebruikt zijn in de alternatieven en hoe nieuwe elementen zijn ingepast. Maak daarbij zoveel mogelijk gebruik van kaartmateriaal, foto's en/of artist impressions. Geef ook aan welke nieuwe elementen worden toegevoegd (bijvoorbeeld kades) en waardeer die in het afwegingskader.

4.6 Effecten op overige functies

Hoofdstuk 5 van de NRD somt nog een aantal andere functies of aspecten op waarvoor effecten geïnventariseerd zullen worden, zoals landbouw, recreatie en verkeer. Geef voor ieder van de functies per alternatief zo concreet mogelijk aan wat ontwikkeld wordt, verloren gaat en eventueel gecompenseerd moet worden. Zo kan bijvoorbeeld voor recreatie worden aangegeven welke mogelijkheden voor verblijfsrecreatie en welke fiets- en wandelpaden ontwikkeld worden of verdwijnen, en hoe uitplaatsing van verblijfsrecreatie kan worden gerealiseerd als die nodig of gewenst is.

5. OVERIGE ASPECTEN

De Commissie adviseert in het MER goede, afzonderlijk leesbare kaarten op te nemen, onder andere een kaart met alle gebruikte toponiemen. Afbeeldingen en kaarten dienen voorzien te zijn van een duidelijke legenda en schaal.

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aan-

⁶ Op grond van de Flora- en faunawet en de daarop gebaseerde algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen bestaan er vier verschillende beschermingsregimes. Welk regime van toepassing is, is afhankelijk van de groep waartoe de soort behoort. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende categorieën: tabel 1 (algemene soorten), tabel 2 (overige soorten), tabel 3 (Bijlage IV Habitatrictlijn-/ bijlage 1 AMvB-soorten) en vogels.

⁷ Bij de inventarisatie van beschermde soorten kunnen oa. gegevens van het Natuurloket gebruikt worden (www.natuurloket.nl) en protocollen van de Gegevensautoriteit Natuur (www.gegevensautoriteitnatuur.nl).

⁸ De verbodsbepalingen zijn opgenomen in art. 8 (planten) en 9 - 12 (dieren) van de Flora- en faunawet.

dacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.

Voor de onderdelen 'vergelijking van alternatieven', 'leemten in milieu-informatie' heeft de Commissie geen aanbevelingen naast de wettelijke voorschriften.

BIJLAGE 1: Projectgegevens reikwijdte en detailniveau plan-MER

Initiatiefnemer: Stuurgroep Oude Willem

Bevoegd gezag: Gedeputeerde Staten van de provincies Fryslân (coördinerend) en Drenthe

Besluit: Vaststellen van een ruimtelijk ontwerp

Categorie Gewijzigd Besluit m.e.r. 1994:
plan-m.e.r. vanwege kaderstelling voor categorie C09.0

Activiteit: Omvormen van landbouwgebied tot natuurgebied

Procedurele gegevens:

aankondiging start procedure in de Leeuwarder Courant van: 10 april 2010
ter inzage legging notitie reikwijdte en detailniveau: 12 april 2010 tot en met 24 mei 2010

adviesaanvraag bij de Commissie m.e.r.: 8 april 2010

advies reikwijdte en detailniveau uitgebracht: 1 juni 2010

Samenstelling van de werkgroep:

Per project stelt de Commissie een werkgroep samen bestaande uit enkele deskundigen, een voorzitter en een werkgroepsecretaris. De werkgroepsamenstelling bij het onderhavige project is als volgt:

ir. W. Beekman

dr. J. Lembrechts (secretaris)

drs. J.G.M. van Rhijn (voorzitter)

drs. F.W. van der Vegte

dhr. ir. R.F. de Vries

Werkwijze Commissie bij advies reikwijdte en detailniveau:

In dit advies geeft de Commissie aan welke onderwerpen naar haar mening behandeld dienen te worden in het MER en met welke diepgang. De Commissie neemt hierbij de concept-notitie reikwijdte en detailniveau, of een vergelijkbaar door het bevoegde gezag toegezonden startdocument als uitgangspunt.

Zie voor meer informatie over de werkwijze van de Commissie www.commissiemer.nl op de pagina *Commissie m.e.r.*

Betrokken documenten:

De Commissie heeft de volgende documenten betrokken bij haar advisering:

- Notitie Reikwijdte en Detailniveau Gebiedsontwikkeling Oude Willem. Royal Haskoning, Groningen, 15 maart 2010
- Royal Haskoning. Tussenrapport watersysteemanalyse t.b.v. de inrichting van het gebied Oude Willem. Concept, februari 2010
- Plan van Aanpak Gebiedscontract Oude Willem. DLG Fryslân, Leeuwarden, november 2009
- Meijer J. Het woud van verwachting. DLG Fryslân, Leeuwarden, 22 januari 2007
- Hydrologisch vooronderzoek Oude Willem. Notitie met kenmerk 258114, 10 november 2008

De Commissie heeft geen zienswijzen of adviezen via bevoegd gezag ontvangen.

Advies over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport Gebiedsontwikkeling Oude Willem

Een stuurgroep voorgezeten door de Provincie Fryslân heeft het voornemen om een bijdrage te leveren aan het herstel van het hydrologisch systeem van het Natura 2000-gebied 'Drents-Friese Wold'. De kern van dit voornemen bestaat uit de omvorming van de landbouwenclave 'Oude Willem' tot natuurlijk brongebied van de Vledder Aa. Een milieueffectrapport moet de planvorming voor de inrichting van het gebied ondersteunen. Bevoegd gezag voor deze procedure zijn Gedeputeerde Staten van de provincies Fryslân (coördinatie) en Drenthe.

ISBN: 978-90-421-3092-0

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Arthur van Schendelstraat 800 Utrecht

T 030 - 234 76 66

F 030 - 233 12 95

E mer@eia.nl

w www.commissiemer.nl

